

Tkanie čínovateľských tkanín v rámci domácej výroby pre vlastnú potrebu nemožno v týchto storočiach presne doložiť historickým údajmi a vzhľadom na ich technologickú náročnosť ho možno skôr vylúčiť. Reálny je však predpoklad, že vo vidieckom prostredí boli tieto tkaniny známe, aj keď nie používané a známy bol aj ich názov. Najmä od 18. storočia prenikali do domácej výroby prvky dokonalejšej remeselnej technológie (napr. snahami Jozefa II. o skvalitnenie výroby plátna na predaj), čo malo vplyv aj na akosť (hrúbku a väzbu) tkanín tkaných pre vlastnú potrebu. Podľa E. Markovej bolo rozšírenie domácej výroby vzorovaných tkanín, ku ktorým zaradujeme aj čínovať, podmienené politicko-hospodárskymi zmenami po roku 1848 (Marková, 1976, s. 116). No napr. výzdobná tkáčska technika preberania (ľudovo nazývaná aj čínovaťou) bola „i medzi obecným slovenským ľudom dobre známa a rozšírená“ už začiatkom 19. storočia (Križko, 1891, s. 538). Tkaniny zdobené „prietkami“, ktoré darovala dedičanka, uvádzajú už inventáre dedinských kostolov z 18. storočia (Marková, 1968, s. 204). V domácom tkáčstve jednotlivých oblastí sa postupne objavuje špecifická skupina tkanín rozličnej väzby a s rôznou výzdobou označovaných termínom čínovať, a preto nachádzame vedľa seba dve skupiny čínovaťi – remeselnícke a tzv. ľudové. Potvrďuje to aj údaj kremnického tkáča P. Križku, ktorý v súvislosti s čínovaťou ako druhom remeselnej tkaniny uvádza, že „hlatkú robotu, totiž obyčajné plátno, obrusy a uteráky robia si gazdiny samy na dvoch podnožiach a ktorá zná vystupovať na štyroch, tá utká i čínovať“ (Križko, 189, s. 538). Fakt, že v 1. polovici 19. storočia sa pod čínovaťou rozumela keprová tkanina (nem. Drillich), potvrdzuje aj údaj v Bernolákovom Slovníku (Bernolák, 1825, s. 292).

Snovanie na otáčavých snovadlách. Krivany. Foto: J. Lazorík.
Archív Etnografického múzea SNM v Martine.

V 20. storočí bolo tkanie plátna ako remeslo rozšírené na juhozápadnom Slovensku, kde pretrvalo ako jediná forma ručnej výroby tkanín do 50. rokov 20. storočia (ELKS 2., 1995, s. 258). K nemu sa viaže aj údaj, že čínovať je tkanina tkaná „na štyri nitel'nice“ (Veľká Maňa) (Slovník slovenských nárečí, 1994, s. 263). Na ostatnom území prevládala ručná domácka výroba, ktorá je živá aj v súčasnosti. Etnografické poznatky o domácich tkaninách označovaných termínom čínovať a z neho odvodenými názvami (*čínovac, čínovať, čínovať, čínovaťina, čínovateľné plátno, čínovateľ obrusi* ap.; Slovník slovenských nárečí, 1994, s. 263) ukazujú, že tvorili a tvoria bohatú a špecifickú súčasť tzv. ľudových tkanín.

Na Horehroní začala začiatkom 20. storočia čínovať (tkanina s keprovou väzbou s farebnými útkovými pruhmi) dopĺňať a nahrádzať hladké tkanie. Čínovaťiny boli najčastejšie červeno-biele, staršie aj s čiernou, neskôr žltou a inými farbami (Staňková, 1969, s. 418, 461). V tejto oblasti volali čínovaťou staršie červené tkaniny tkané bielo a modro pásikovým drilichom (Bartošová, 1957, s. 25). V Liptove bola čínovaťou každá tkanina, ktorá mala inú ako plátnovú väzbu (Marková, 1976, s. 44), alebo biela, rezná alebo najčastejšie polofanová tkanina na obrusy a uteráky tkaná do väzbových vzoriek tvoriacich štvorcové plochy (Bartošová, 1957, s. 25). Podobne v hornom Liptove bola čínovať fanová alebo bavlnená tkanina tkaná na štyroch podnožiach, na ktorej sa vzor dosiahol striedaním rôznych väzieb (Kovačevičová, 1955, s. 191). V Šariši, Liptove, na Spiši a Zemplíne označovali ako čínovaťina koliesková, rajsová, prezívaná tkaniny s drobnými vzormi a so zložitejším naberaním do nitel'nic, ktoré sa líšili od hlatkej čínovaťini – nezdobenej keprovej tkaniny (Liptovské Revúce) (Staňková, 1969, s. 418). V Revúcej na Gemeri bolo čínovaťou každé plátno tkané keprovou väzbou (Orlovský, 1982, s. 53). V hornom Novohrade tkali bielo-červeno-čiernu pásikavú čínovať využitím keprovej alebo kombináciou keprovej a ripsovej väzby (Kovačevičová, 1963, s. 86, 96–97). V Dobrej Nive pri Zvolene označovali ako „čínovať na dve nitel'nice“ ripsové tkaniny (Marková, 1976, s. 44). V Detve a Senohrade bola známa „biela čínovať“ tkaná na šiestich nitel'niciach“. Išlo o tkaninu keprového základu s drobnými plastickými vzormi (Marková, 1976, s. 44). V Trenčianskych Mitičiach bola čínovať biela alebo bielo-červená pásikavá keprová tkanina. V neďalekých Motešiciach takto označujú aj bielo-červené pásikavé domáce tkaniny s plátnovou väzbou (vlastný výskum 1987). U Slovákov vo Vojvodine bolo čínovateľné plátno tkané na štyroch nitel'niciach. Striedavo sa dvíhali tri hore a jedna dolu a tak sa tkalo do klasu (Kišgeci, 1989, s. 103). V dedinách na Slovensku, do ktorých sa dostávali remeselnícke tkaniny, platilo, že čínovaťou nazývali tie, ktoré boli robené na viac ako 4 nitel'niciach (Marková, 1976, s. 179) Čínovaťou nazývali v ľudovom prostredí aj domácky zhotovené tkaniny zdobené preberaním. A to najmä vtedy, ak boli technologicky náročnejšie alebo ak išlo o vizuálne odliš-